

ВСЕЛЕНИТЕ
НА МАЙСТОРА

ПРЕОБРАЖЕНИЕ

български фрески

ЙОАН – СИНЪТ НА ГЪРМА

ДЖАЗЪТ – МУЗИКА
НА СВОБОДАТА

ЕДНА ЕСЕН

В СВЕТАТА ЗЕМЯ

ХОМОСЕКСУАЛИЗЪТ

срещу

свободата на словото

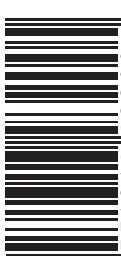
БР. 7/2012

5,00 лв.

07

ISSN 1313 - 9320

05

9

9771313932005

ателие
книжарница

къща за птици

ателие книжарница къща за птици

София, ул. „Проф . Асен Златаров“ 22

бр. 7/2012

Виктор Костов
**ХОМОСЕКСУАЛИЗМЪТ
И СВОБОДАТА НА СЛОВОТО** 4

Маргарита Друмева
ЙОАН – СИНЪТ НА ГЪРМА 10
разговор с
АНТОН РАДОСЛАВОВ

Ралица Кръстева
ДРЕСКОД „ШАРЕНО“

**ДЖАЗЪТ – МУЗИКА
НА СВОБОДАТА**
разговор с
ЕМИЛ ВОЙНИКОВ 22

„ОБРАЗИ“
**30 Маргарита Друмева
ПЛОДЪТ, МАДОНите
И ВСЕЛЕНИТЕ НА МАЙСТОРА**

Цветанка Еленкова
**ПРЕОБРАЖЕНИЕ –
РОМБЪТ НА ВРЕМЕТО** 46

Архим. Павел Стефанов
**ЕДНА ЕСЕН
В СВЕТАТА ЗЕМЯ** 58

Пламен Иванов
**IN MEMORIAM
Проф. архим. ПАВЕЛ
СТЕФАНОВ** 67

Главен редактор
Илиана Александрова

Редакционна колегия
Тодор Кичуков
Андрей Романов
Мариян Стоядинов
Пламен Сибров

Дизайн и предпечат
Гергана Икономова

Разпространение
Слави Георгиев
omophor.dealer@gmail.com

Адрес на редакцията
София 1330
ул. Младежка искра 3
тел./факс: (02) 987 1655
e-mail: svet@pravoslavie.bg

Печат
Класик дизайн

В списанието
са използвани снимки на:

Пламен Сибров
Джонатан Дън
Маргарита Друмева
архим. Павел Стефанов
Тина Блажева

WWW.SVET.BG

УВОДНИ ДУМИ

ИЛИАНА АЛЕКСАНДРОВА

Модерни хора ли сме българите? Докато разберем въпроса, и вече сме в постмодернността. Все имаме да догояваме.

Преди известно време в галерията на Съюза на българските художници на „Шинка“ 6 в София, беше инсталирана интересна творба: „мръсна“ дума, написана върху черно платно и поставена в златна рамка. Посланието на инсталацията беше „В памет на изкуството“ – понеже думата се срещала много често, надраскана по фасадите на сградите. Неприятно явление само по себе си, но без ясна връзка с изкуството.

Случи се да попадна в гълъбусия около тази напредничава концептуална проява. Очаквано, преобладаващото мнение беше, че работата е жалка. Тогава в разговора се включи един от авторите. И ако преди неговата поява все пак можеше да се допусне някаква мъчно доловима, зле изказана, но възможна идея, смисъл, философия на цялото това нещо... после не можеше. „Всеки, каза накрая човекът, може да напише това. Но не всеки може да се сети да го сложи в рамка и да го изложи на „Шинка“ 6.“ Да. Българският творец може да бъде и такова нещо.

Все пак – невинаги. В „Разходки с ангела”, един много симпатичен стар български филм, вдама художници (Филип Трифонов и Ицхак Финци) спорят за постигането на смисъла в изкуството. Суетят се в една галерия. Единият иска да „пипне” малко своя изложена картина. Донесъл си е тайно четка и боя. Другият не му дава. Говорят за помпозните празни жестикулации, за това, че истината се постига във вълбочина, в посвещението да се връщаш пак и пак към един и същ въпрос, да оставиш пластове опит вътресенето на отговора... „Китаецът, казва героят, рисува цял живот една пеперуда, цял живот една бабмук, за да види Бога в него – в бамбука или в пеперугата...“

Тази мисъл ще видите продължена тук в един разказ за живота на Владимир Димитров-Майстора. Ще прочетете мислите на художника и ще видите как този висок критериий може да бъде следван безкомпромисно. Да бъде ежедневен избор; да гage плодове.

Твърди се, че постмодерният човек е склонен по-скоро да се връща отново към архетипите, да търси първоосновата на явленията – уморен и опразнен от една модерност, която експериментира основно с формата. Но това е и човек, който вече се страхува да се погледне в огледалото, защото независимо колко интересен, шарен, разкривен или откровено префасониран образ ще види там, под този образ е празнотата. Несспособността да застанеш в собствените си очертания е част от този страх. Страхът да кажеш „Аз“.

Има много начини да покажеш, че не си сигурен, че се страхуваш, че

не се харесваш или че не харесваш другите. Един от разпространените днес е да крешиш публично точно обратното. Подобна скрита истерия сякаш обяснява преекспонирането на пола и сексуалността във съвременната култура. Част от тази картина е гей парадирането, за което ще прочетете по-нататък в бряг. Днес експериментите с човешката сексуалност наистина са пределно себеотрицателни, до степен да напуснат границите на пола, с идеята, че това някакси спасява. Или ако не е сигурно, че спасява, поне облекчава.

Наистина, вътрешните борби уморяват. Не само в изкуството; изобщо. Трудно е да търсиш неизвестни в уравнение, в което след знака за равенство стои истината. Най-трудно става когато разбереш, че самият ти си неизвестното. Но ми се иска да видим, че другата концепция е погрешна. Тя крие опасността никога да не научиш отговора. И, докато се мъчиш да отричаш или да си играеш с всичко – да се превърнеш просто в една неприлична дума, поставена в златна рамка в някоя галерия (или надраскана върху олощена фасада – все едно).

„Има такъв проблем в изкуството – продължават вдамата от филма – *pop finito* се казва. Значи, незавършеното е завършено и завършеното е незавършено. Цял живот трябва да се поправя... И да се търси без компромиси. Ти се хвалиш, че казваш „Не“. Обаче това са малки „не“-та. А представяш ли си другото – от много малки „не“-та да направиш едно голямо „Да“! А? Дай ми четката.“

ХОМОСЕКСУАЛИЗЪТ

срешу

СВОБОДАТА НА СЛОВОТО

Виктор Костов

Няма да жертвам Начинанието. Вече направихме прекалено много компромиси; прекалено много отстъпления. Те нападат нашето пространство и ние отстъпваме. Те асимилират цели светове и ние отстъпваме. Но стига Вече. Тук ще теглим чертата!

Капитан Жан-Люк Пикар,
герой от ТВ сериала
„Стартрек“

Посланиците на САЩ и Великобритания публично подкрепиха парада на хомосексуалистите в София на 30 юни т. г. Същият мина без инциденти по улиците на столицата. Дебатите около това колко е полезно и морално хомосексуалистите публично да заявяват отклоненията си в секунално отношение са част от темата, която засяга основните права и свободи на хората.

Българският хелзинкски комитет подаде сигнал в прокуратурата срещу отец Евгений от Сливен, който се изказа в ефир против парада и публичното парандиране с хомосексуалността.¹ Действително част от изказванията на отеца бяха белязани от липса на грациозност. Той отправи противоречиви послания за противопоставяне на гей-парада, и се позова на „православността“ на държавата. Но истината е, че отец Евгений не е помисникът, а жертвата, защото

Виктор Костов е адвокат, правозащитник и доктор на философските науки. Издател на сайта „Свобода за Всеки“ – www.svobodazavseki.org

публично заяви позиция, която Вече се е превърнала в табу – негативната морална оценка на парандирането с хомосексуалността.

В предаване по друга ефирна телевизия лесбийка призовава православният свещеник да бъде лишен от свобода за изразяване на мнение на несъгласие с хомосексуализма и неговото пропагандиране. Лесбийката, известна под прозвището Деси „Солдъжъра“, си позволи също да дефинира какви трябва да са убежденията на православните свещеници и как те трябвало да възприемат и проповядват „любовта“. „Солдъжъра“ твърдя публично, че убежденията на православните християни следва да бъдат преопределени, очевидно за да попаднат в зоната на одобрението

на лесбийки, гейове, трансексуални и бисексуални (или както ги нарича БХК – „ЛГБТ хората“).²

Във Въпросното ТВ предаване, излъчено в събота на 30 юни, взе участие и посланикът на САЩ в България, г-н Уорлик. Посланикът заяви подкрепата си за публичната демонстрация на хомосексуализъм, като свърза безкритичното отношение към такава проява с „толерантността на българския народ“.

Участието на г-н Уорлик, според думите му, в лично качество, а не като посланик на САЩ, е подвеждащо. За Негово Преизходителство трябва да е ясно, че евва ли някой свързва неговата личност с нещо друго, освен с публичната му длъжност на посланик на Америка. Освен това, ако той не целееше медиен и политически ефект с личната си подкрепа на „София прайд“, нямаше да прави публични изявления в този смисъл, а щеше тихо и незабележимо да се присъедини към парадиращите хомосексуалисти и техните симпатизанти. Не бива да забравяме и че работодателят на г-н Уорлик, сегашният президент на САЩ, Барак Обама, не отдавна публично подкрепи държавното легализиране на хомосексуалните бракове в САЩ. Като „добър християнин“, както самият той се изрази.^{3,4} Напълно е възможно г-н Уорлик да вярва, че участието му в „София

прайд“ подкрепя „човешки права“. Но следва да отбележим, че привилегираната защита на хомосексуалната дейност като иманентно „човешко право“ е в неминуемо противостояние на свободата на религията, съвестта и свободата на словото.

Пример за това е демонстрираната от Деси „Солджъра“ **нетърпимост към критиките** и към свободата на изразяване, както и прибързаното сезиране на прокуратурата от БХК. Хомоактивистите са склонни към квалифициране като „хомофобия“ на всяко мнение, което не алодира публичното проявление на техните секунални преференции и отклонения.⁵

Липсата на реакция на посланика на думите на хомоактивистката е показателна и притеснителна. Г-н Уорлик не се разтревожи от призиите за държавно ограничение на свободата на съвестта, вярата, и словото, отправени от Солджъра.

Опасността за свободата възниква, когато държавата и нейни представители започнат да подкрепят подобни апели на хомоактивисти за ограничаване на всяка критика към тях. Това води до ограничаване на свободата на словото и изразяването с цел префренциално третиране на хомосексуалската идеология (Пример: The Sexual Orientation Regulations, законът прием във Великобритания

през 2006 и Северна Ирландия – 2007 г).⁷ При тези условия обществото се намира пред опасността от въвеждането на един вид хомофобизъм, тоталитарно налагане на идеология и ценности, без правото на публичен дебат и критика срещу нея. „Хомофобизъмът“ за съжаление изва опакован в емблемата на призив към толерантност и зачитане на човешките права. В същността си обаче този призив за толерантност може да се окаже основа за морална, административна и виждаме вече – наказателна – саморазправа с другомислещи и несъгласни.⁸

Въпреки че е спорно дали съществува такова основно човешко право, като „право на секунална ориентация“, със сигурност съществува правото на свободно изразяване и формиране на мнение. Правото на свобода на религията, от друга страна, включва и изразяването на мнение по морални въпроси. В гореописания спор неминуемо търсенияте привилегии от хомосексуалистите се противопоставят на правото на публично изразяване на несъгласие с техните ценности и поведение.

На второ място, хомосексуалните разбирания и поведение са защитени достатъчно от правото на формиране на убеждения и на изразяването

им. Не е нужна специална защита на хората, въвлечени в хомосексуално поведение, чрез извеждането на новоизмислен човешки права, като „право на секунална ориентация“. Ако това би било допустимо за хомосексуалистите, то всяка група, която би се идентифицирала с някаква ценност (или антиценност), би поискала

Моралният релативизъм и крайно себичен индивидуализъм, който доминира съвременната западна култура, може да се окаже точно толкова нетолерантен и тоталитарен, колкото източният колективизъм и незачитане на личните свободи.

да се нареди на опашката за преференциално третиране под предлог, че има нужда от формулирането на нови, специфични за точно тази група, „човешки права“. И че е човешко да им се иска каквото те биха дефинирали като човешки-присъщо искане. Не всяка човешка дейност обаче е морално защитима. Категориите „добро“ и „ зло“, от които съвременната психология иска да ни лиши, са основен фактор във формирането на лични и обществени ценности. Масовите убийци и любителите на гено-

цида, като един пример, също биха се оправдвали с това, че споделят обща хуманност с другите човеци. Моралният релативизъм и крайно себичен индивидуализъм, който доминира съвременната западна култура, може да се окаже точно толкова нетolerантен и тоталитарен, колкото източният колективизъм и незачитане на личните свободи.

Въпросът е **къде е разделителна-**

Но когато хомосексуалното поведение се превърне в **идеология**, чието налагане става кауза на Войнствращи агитатори и на държавата, демократичните ценности са в опасност.

та линия. Считаме, че тя се намира именно в правото на всеки да участва в публичния дебат и свободно да изказва мнението си, без страх от насилие или държавна принуда. И това право, тази разделителна линия в момента все повече се измества така, че да изтика свободното слово, и особено религиозното и морално ангажирано слово, вън от публичния дебат, под предлог, че то е нетolerантно и „слово на омраза”.

Ако хомосексуалността беше **свепризна**на до личен избор, който хората могат да третират съгласно своите възгледи, едни като проблем и извратеност, други – като своя идентичност, не би съществувал сегашният публичен конфликт и неговата острота. Но когато хомосексуалното поведение се превърне в **идеология**, чието налагане става кауза на Войнствращи агитатори и на държавата, демократичните ценности са в опасност.

В краина сметка следва да заявим недвусмислено: правата на хомосексуалистите – дефинирани, дефилирани и защитавани по настоящата методика – представляват заплаха за основни човешки права.

Липсата на баланс в изследване на същността на проблема на хомосексуалността и преекспонирането на нуждата от специална защита на хомосексуалните неминуемо ще доведат до ограничаване на мнението на критиците на хомо-поведението и хомо-пропагандата.

С оглед на изказването на лесбийката, цитирана по-горе, оказва се, че хомосексуалистите активисти имат нужда от осъзнаване на собствената си липса на толерантност към

чуждото мнение за себе си, преди да търсят реализация на своята хомосексуална Визия над цялото общество.

Липсата на баланс в изследване на същността на проблема на хомосексуалността и преекспонирането на нуждата от специална защита на хомосексуалните неминуемо ще доведат да ограничаване на мнението на критиците на хомо-поведението и хомо-пропагандата.

Бележки:

¹ БТВ Нюз, „Отец Евгений: Хомосексуалистите са болни хора”, <http://btvnews.bg/bulgaria/otets-evgenii-homoseksualizma-e-prelyudiya-km-pedofiliyata.html>. Виж и Борислава Славова, *Off-News.bg*, „Отец Евгений: Законът за закрила на детето е плог на хомосексуализма”, <http://offnews.offroad-bulgaria.com/index.php/69648/otets-evgeni>

² Сайт на БХК, Виж: <http://www.bghelsinki.org/bg/novini/bg/single/lesbijki-gejove-i-drugi-iskat-zashita-chrez-nakazatelniya-kodeks/>

³ USA Today, In Political Gamble, Obama Supports Gay Marriage <http://www.usatoday.com/news/washington/story/2012-05-09/obama-gay-marriage-election/54866752/1>, последен достъп: 16 юли 2012 г. англ.

⁴ New York Times, Obama Says Gay Marriage Should be Legal, http://www.nytimes.com/2012/05/10/us/politics/obama-says-same-sex-marriage-should-be-legal.html?_r=1&pagewanted=all, последен достъп: 16 юли 2012 г. Станията на английски език цитира г-н Обама, който казва буквально, по повод мнението си в подкрепа на хомосексуалните бракове: „Това, което е в корена и за което трябва да мислим е, не само, че Христос се пожерва за нас, но и за зламното правило—нали знаете, да правиш на другите така както искаш да правят на теб...И си мисля, че това е, което се опитвате да предадем на нашите деца, и това е, което ме момивира като президент” (превод от англ. мой).

⁵ Хелзинкският комитет в годишния си доклад сочи редица примери на антисексуални и криминационни дела заведени срещу менини, за техни публикации, които очевидно не са се харесали на хомосексуалните активисти. БХК и омбудсманът целят също промени в НК, с цел да се приравнят правото на „сексуална ориентация“ с етнос, националност и религия. Виж тук: <http://humanrightsbulgaria.wordpress.com/%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0-%D0%BB%D0%B3%D0%B1%D1%82/>.

⁶ Един още съвсем пресен пример е отказът на Правното общество и Конференчен център „Кралица Елизабет II“ в последния момент да предоставят одобреното помещение за конференция на правозащитна организация, която щяла да покумира семейните ценности и политиката на държавата във Великобритания по посока на преопределение на брака чрез включване на хомосексуален такъв. Организацията ще заведе дело срещу горепосочените в нея организации. В интернет (англ.): <http://www.christianconcern.com/our-concerns/sexual-orientation/law-society-and-qeii-centre-to-be-taken-to-court-for-cancelling-marr>.

⁷ Сайт на БХК, „Лесбийки, гейове и други искат защита чрез Наказателния кодекс“, <http://www.bghelsinki.org/bg/novini/bg/single/lesbijki-gejove-i-drugi-iskat-zashita-chrez-nakazatelniya-kodeks/>, 15 октомври 2011 г.

ЙОАН -

синът на гърма

„Мюзикълът“ е християнска арт-формация, създадена през 1994 г. Първата премиера излиза още същата година под заглавие „Защо го ѹде Спасителят?“, чийто автор е режисьорът на трупата Антон Радославов. „Танцувал ли си с ангели“ е вторият мюзикъл (1998 г.) Следват „Невясма“ (2000 г.) – танцова постановка,

В която основната тема е любовта между Бога и Неговата Невяста – Църквата. Музиката е написана от Жани Ковачева. Следват спектакли-те „Златен шанс“, „Бъдни Вечер“, „От Местовъзкресението“. През 2004 г. трупата отбелязва 10-годишния си юбилей с поставянето на обновен вариант на „Защо дойде Спасителят?“.

Спектакли са играны пред много-бройна публика в цялата страна.

Последният проект на „Мюзикълът“ е „Йоан – Синът на гърма“. На 11 юни 2012 г. трупата представи пред много-бройните си приятели три части от този спектакъл, а официалната премиера (в четири части) все още предстои.

Антон Радославов завърши
В Кино и ТВ режисура в
класа на професор Христо
Христов, в НАТФИЗ през
2003 г. Дипломната му
работка е документално-
игралният филм „Теория на
грешките“. През същата
година печели наградата
на БНТ на фестивала „Зла-
тен Ритон“. Две години
след това снима игрална-
та новела „Едно пътуване
до Хоризонта“ по сценарий
на Палми Ранчев. По-
настоящем е докторант
в НАТФИЗ, специалност
Нови медиии.

Интервю на Маргарита Друмева

За раждането на мюзикъла „Йоан –
Синът на гърма“ разговаряме с Антон
Радославов – драматург, режисьор и
автор на песните.

Tи си стожерът на трупа-
та, не само защото обе-
диняваш всички идеи, хора,
„нишки“ в спектаклите на
„Мюзикълът“. Имали предвид
пословичната себичност на
българина и желанието му за
деление на партии и лидер-
ство, как успяваш да събереш
всичко в едно?

Чудо е, че това единство се получава.
Нямам особена заслуга – мого само да
благодаря на Бога. Не ми се иска и да
идеализирам ситуацията. Не всички
са еднакво ангажирани и мотивира-
ни. Имаме организационни проблеми
и това е една от причините толкова
бавно (вече 2 години) да подготвяме
спектакъла. Но наистина има една
ядро от единомислени и инициативни
хора, на които мого да разчитам и
които правят нещата да се случват.

Bмюзикъла участват про-
фесионалисти и аматъро-
ри. Дори изкушението зрители
трудно разграничават едните
от другите. Кое ги мотивира
да играят с хъс и желание да
гадат възможно най-много от
себе си, още повече, че трудът
им изцяло е „на добра воля“?

Може би именно липсата на материа-
лен стимул поставя мотивацията на
съвсем друга основа. Хората участват,
защото искат. Едни са привле-

чени от каузата – да пресъздадем събитията от Евангелието със съвременни средства. Други – от сцената и предизвикателството да се изправиш пред публика. Някои просто искаха да ми помогнат и без да разберат се въвлякоха в приключение, което продължава вече две години. Тук става въпрос не само за участие, а и за финансиране на проекта. Първите 5000 лева, с които подготвихме и представихме Първа част, бяха събрани изцяло от участниците. И днес те продължават да дават, макар сега да имаме и други гарители и симпатизанти. А за съчетанието на аматьори и професионалисти помага фактът, че самият аз съм амтьор в този жанр. Специалността ми от

НАТФИЗ е кино-режисура, но мъзикът Винаги много ме е вълнувал. Подбирам актьорите преди всичко според желанието им да участват – не много хора са склонни да се включат в такъв дългосрочен и понякъде рискован проект. Профессионалните актьори са много ценни с опита и съветите си, затова ги оставям сами да изграждат образа си и се вслушвам в мнението им за мизансцен и акценти в отделните сцени. Те помагат много на останалите, някои от които са за пръв път на сцена. С непрофесионалистите работя според индивидуалните им възможности. Понякога по-скоро адаптирам ролята към актьора, отколкото обратното.

Идеята за мюзикъла „Йоан – Синът на гърма“ е твоя, както стиховете и музиката на песните. От колко Време зрееш идеята във Въображението ти?

Повече от десет години препрочитам Евангелието от Йоана, удивявам се на поетичността и същевременно на екстремните сцени на конфронтация между Иисус Христос и неговите опоненти. Представям си как би изглеждало това в един съвременен контекст. От коя страна на конфликта бих бил аз? Днес делото на Иисус Христос е неоспоримо и е лесно да си мислим, че ако бяхме негови съвременници, със сигурност щяхме да сме и негови последователи, но във Времето на живота му никой, дори учениците му не са разбирали напълно това, което прави и са се съмнявали в него. Прехвърлях всички тези идеи в

ума си, но започнах да ги превърщам в текст и ноти едва преди около две години, през лятото на 2010.

Как започна реализацията на този мюзикъл и кога хора бяха най-близко до теб?

С една група от 10-тина човека се занимаваме с подобни, макар и по-скромни по мащаб спектакли от почти десет години. Това са Сашо Гулев, който играе апостол Петър, Марио Чилов – Андрей, Свежен Младенов – в ролята на Иисус, Елена Пеева – Мария Магдалена, Ивона Желева – Саломе, Сашо Младенов – стария апостол Йоан. Елонора Стоянова, Лидия Димитрова, Анита Попова и Мина Сребрева са в основата на танцовия състав, а Младен Петров прави освещение, уеб програмиране и всяка вложена сложни неща, от които никой друг не разбира. Именно в тази среда започнахме първите гукусии по сценария и начина на реализация. В тази фаза се присъедини и Пламен Димитров, който играе основната роля в спектакъла – Яков, – братът на Йоан. Макар че имахме известен опит, мисля че не си давахме сметка колко мащабен ще стане проектът и колко Време, хора и усилия ще изисква. Започнахме да каним всички, които през годините

са участвали в нашите спектакли. Така се присъединиха Дилян Давидков – Матей, Ангел Ковачев – младият Йоан, Свilen Орозки – законник, Петя Кътева, Девора Ковачева, Валя Радославова и Ева Стоянова... е няма да мога да изброя всички.

Преди около година гледахме първата част на мюзикъла, след което бяха написани втора и трета част. В момента работите четвъртата – последна част на спектакъла. Значи ли това, че мюзикълът се ражда „в движение“ и има ли промяна в първоначалния ти замисъл?

Да. Пиша сценария и песните докато текат репетициите, колкото и

непрофесионално да изглежда това. Бих искал всичко да е готово предварително – и за мен и за актьорите това ще е по-добре, но времето не стига. Както всички в трупата и аз работя нещо друго, за да се издържам, така че успявам да отдеял малко време в течение на репетиционния процес за работа по сценария. Това има своите безценни преимущества. Неща, за които може би всеки сценарист мечтае. Мога да видя написаните сцени в действие и бързо да коригирам и променям текста. Мога да съобразявам развилието на персонажите с това, което актьорите ми подават. Това е едно уникално взаимодействие, което изисква голямо доверие и гъвкавост от една.

Pазкажи ни малко повече за творческия екип, който работи в мюзикъла „Йоан – Синът на гърма“. Кой постави хореографията, например, и кой реализира мултимедията?

Освен хората, които споменах, много ценно беше включването на Руслан Драгостинов, който е отговорен за сценографията и визуалната концепция. Димитър Желев от Мантис Данс Студио – хореограф на спектакъла. Алии Богданова – технолог за сценографията и реквизита. Гери Димитрова – реквизит, костюми. Елена

Шопова – художник костюми. Музиката – един изключително важен компонент от всеки мюзикъл – е смесена и аранжирана от Георги Стрезов.

Не бих могъл тук да изброя всички, около петдесет човека, които са включени в реализациите на спектакъла, но искам безкрайно много да им благодаря. Всеки от тях има своя уникален, съществен принос и резултатът не би бил същия, ако гори един от тези хора липсваше.

Прави впечатление дълбочината на осмислянето на Божието Слово и новоза-

Ветните личности. Кога се обърна към Бога?

Постепенно. Имах смътни познания за Библията от дядо си, който беше свещеник. Но мисля, че бях и много повлиян от материалистичния свето-глед, популярен по времето на социализма. За мен всичко, свързано с религията, беше интересно, ноучително, но и твърде абстрактно, за да е приложимо в ежедневието. След 1989 година напуснах България с първата вълна емигранти, жадни да опознаят света и да намерят по-добър и смислен живот. Това беше едно триго-

шишно пътуване, не само в пространството, но и към себе си. Попадах на много християни – католически свещеници в Чехия, група повярвали бивши наркомани в Кейн Таун, пътуващи проповедници на Евангелието по цял свят, но винаги ми се струваше пресилено да се слага такова ударение върху личността на Иисус Христос. Не беше ли той поредният мъдър учител, като Буда и Мохамед. Всичко приключи/започна в един затвор в Зимбабве през 1993. Там май беше моментът, в който се опомних. Библейските стихове, които толкова години бях чел, започнаха да се подреждат в смислена, красива картина, през която прозираше не друго, а личността на Божия Син. Разбрах какво означава „покаянието“. Ще ми се да мога да го обясня, но това е все едно да обясниш любовта. Можеш да кажеш много верни неща за нея, но докато някой не се влюби, не може да я разбере.

От тогава са минали почти 25 години. Не мога да кажа, че всичките са били славни и безоблачни. Имел съм поводи да се съмнявам, да се изненадвам и да недоумявам, но във Вичко това се учи да се доверяват на Бога. Това е Вярата – доколкото я разбирам.

Една от целите на „Мюзикълът“ е „утвърждаването на християнските ценности чрез спектакли с библейско съдържание“. Какви отговори дава християнството на съвременния човек?

Отговорите, които християнството дава, са твърде ограничаващи за човечество, което държи на своята независимост и право на избор и в голямата си част е уверено, че разбира нещата. То рядко успява да ги чуе, защото не си позволява да не знае. Ако не станем като децата, няма да влезем в Божието царство.

**Не на последно място – за-
служава да споменем ба-
шата публика...**

Засега публиката ни е предимно от приятели и съмишленици. Представяме пред тях готовите части и слушаме съветите и мненията им. Някои от тях ни помагат с финанси – явно това, което виждат, им харесва. Не знам каква ще е публиката на вече завършения спектакъл. Надявам се – разнообразна и непредубедена.

**Кога сте настроили преми-
ерата на „Йоан – Синът
на гърма“ и какво планирате
да се случи след това? Ще иг-
раете ли в други градове на
България?**

Насрочили сме премиерата за 10 декември. Засега планираме тя да се състои в театър „София“. От януари до март 2013, в продължение на осем седмици ще играем спектакъла всеки понеделник. След това имаме някои покани за други градове, но едно пътуване на такава голяма, самодейна трупа ще е сложно и ще изисква много планиране – така че, за тази фаза все още е рано да говорим. ■

Поръчайте на shop.pravoslavie.bg

„Кръстът и Кремъл“ е новото предложение на издателство „Омофор“, с което се надяваме да заинтригуваме не само специалистите по църковна история. Книгата би могла да бъде своеобразен тест за обективността на нашето познание върху историята на Руската православна църква от зараждането ѝ до наши дни, отношенията между Църква и държава, руското богословие и религиозна мисъл. Изложени са интересни данни относно чувствителни теми като Руското православие и Западът – Влияния, конфликти и заплахи, икуменически връзки, униатски договори. В стремежа да представи цялостен и обективен поглед върху религиозния живот в Русия авторът изяснява и въпроса за религиозното дисидентство в СССР, както и проблема сектанство в Русия и много други теми, които не са задълбочено изследвани у нас.

Томас Бремер е професор по теология и история на Източната църква към католическия факултет на Университета в Мюнхен.

или
търсете в по-добрите
книжарници!

Дрекслер
шарено

Ралица Кръстева

Казват, че джазът е музика на свободата. Не само свободата да се изразяваш, но и свободата да търсиш и да бъдеш любопитен. През годините той неизменно е олицетворявал свободата на човешкия дух и непрестанния стремеж към нея. Едва ли е случайно, че думата „джаз“, е определяна като думата на ХХ век. Съветът му е толкова огромен, че много трудно могат му бъдат поставени категорични граници. Дори хората, чийто живот се оказва тясно свързан с джаза признават колко малко са успели да научат, защото това е крибаличещ и безкраен за извързване път. Един от тези хора, с които имах щастие да разговарям, е Водещият в „JAZZ FM Radio“ Емил Войников, и както самият той споделя – опознаването и разбирането на тази музика е твърде дълъг процес, но колкото е по-дълъг, толкова по-добре.

Джазът:

музика на свободата

разговор с Емил Войников

Завършил си Музикалната академия, но как точно доказът стала част от твоя живот?

Малко по наследство, ако мога така да се изразя. Имам брат, по-голям от мен, който и до ден-днешен се интересува от джаз. Когато в един дом се слуша тази музика, при това не като никаква рутина, а целенасочено, и разбира се, за удоволствие, това те разразява, възхновява те, и ти несъзнателно я попиваш. Брат ми беше много запален по джаза, слушаше „Радио Белград”, което по онова време никак не беше безопасно. Намираше плочи, колкото и да беше трудно, и четеше много. Тази страсти ме зарази и мен, макар и много по-късно. Ако трябва да съм честен, брат ми е ерудитът в областта на джаза. А пък аз не бях и сънувал, че един ден ще си изкарвам прехраната с това. Но човек никога не знае – въпрос на интереси, и разбира се, на късмет.

В действителност завърших първия выпуск на специалността „Тонрежисура“. Теоретично това предполагаше добри възможности за работа, но при комунизма нещата никога не бяха такива каквито изглеждаха. Така че, когато трябваше да избера какво точно да правя след като завърша, моят преподавател Михаил Лъцканов-син, човекът, който всъщност създаде специалността, ме посъветва да се захвата с кино. Първоначално исках да се занимавам с музика, но Мишо Лъцканов (за съжаление вече покойник) познавайки прекрасно обстановката в Радиото, ме посъветва да отида в киното, тъй като неразбирането или по-точно занятичийското отношение към звука даваше повече възможности за осъществяването на някои идеи. Тринайсет години работих в т.н. СТФ „Екран“ – правил съм всичко, което може да се прави със звук в киното. Тази работа се смяташе за полутехническа, в която няма

кой знае колко място за творчество, но искам да ти кажа, че работата със звук е невероятно интересна, а е интересна, защото е трудна. Имаше и друго изключително важно обстоятелство: добре разбирах какво е необходимо, за да направя кариера, не само в киното! Това никак не беше трудно. Само че душата ми не го искаше. Често съм взимал важни решения в живота си чисто интуитивно. Така се случи и тогава – не беше трудно да забележа, че повечето от хората, с които работех, бяха по-възрастни от мен. Някои от тях имаха ръгката за онова време привилегия да пътуват в Западна Европа и свeta, но като правило бяха госта зле с чуждите езици. Това беше сериозна пукнатина в системата, образно казано, която аз, отново до голяма степен интуитивно, реших да използвам. Брат ми отново много ми помогна, като ме насочи към английския език. Завършил т.н. езиков курс „с откъсване от производството“. Никой не ме питаше какво уча, но разбрах, че ако искам да завърша курса, трябва да си изпълнявам задълженията към поетите фильми. Това се оказа госта полезно за мен, защото си създадох навици да поемам и да нося отговорности, колкото и да е трудно това. В досегашния си трудов живот никога не съм имал работно време, което е нож с две остриета: от една страна си свободен да организираш работата си, но от друга умът и съзнанието са ангажирани много по-дълго, а понякога дори непрекъснато.

Емил Войников

Известно време след като завърших английския езиков курс, получих и първото предложение да пътувам с филмов екип в Западна Европа. Разбира се, тъй като не бях член на БКП, преминах през много премеждия и тревоги. При всяко подаване на документите за пътуване на филмовия екип, сърцето ми се свиваше. Властите напълно съзнателно вменяваха на хора като мен отвратително чувство за вина. И до ден днешен когато преминавам държавна граница, пулсът ми се ускорява и устата ми пресъхва. Усещам горчилката на обидата и до днес, но въпреки това съм благодарен на колегите, които повярваха на качествата ми и ме лансираха в най-добрия смисъл на тази дума. Освен че бяха гълътка въздух, пътуванията разшириха кръгозора ми и ми дадоха възможност да срещна и опозная невероятно интересни хора – британският историк-византолог сър Стивън Рънсман, българистът от тогавашната източна Германия и много други. Настина се гордея с моя интуитивен избор да уча чужд език, независимо от ограниченията възможности за такива като мен. Може би това предопредели донякъде пътя ми и след това. Кои знае!

ИНТЕРВЮ. РЕЙ ЧАРЛЗ

Ray Charles Robinson

(September 23, 1930 – June 10, 2004)

24.10.1980 г., Аерогара София, ч.б. 16.5/24-см.

Photographer: ZAFER GALIBOV

След като през 1990 г. ни уволниха от СТФ „Екран”, известно време бях без работа. Странното е, че не се впечатлих особено от този факт, гори го приех напълно в реда на нещата. Един ден случайно срещнах бивша колежка, която все още работеше в Международния отдел на Телевизията и тя ме изпрати в „Radio FM+”, което току-що беше стартирано. Пет години бях новинар, като същевременно водех и „Джазландия” – предаване за джаз, в крайно неудобно време – от 23 на 24 часа след полунощ. Началото на „Джазландия” беше поставено от колегата Владимир Дайнов, а аз го наследих, след като мой с болка в сърцето, реши да се раздели с джаза и стана програмен директор на „Radio FM+“.

Годините бяха бурни и правенето на новини беше много интересно. И най-важното, по различни причини, най-вероятно тактически, нямаше цензура. Дълбоко в сърцето си обаче, усещах, че това няма да продължи дълго. И не събрах! Един ден прочетох, че се създава радио с чисто музикален формат. Кандидатствах и отидох в „Classic FM Radio“. И отново решението ми беше до голяма степен интуитивно. След време изпълнителният директор на „Classic FM Radio“ Васил Димитров създава цяла радиогрупа, в която влизаше и „JAZZ FM Radio“. Оттогава водя предаването All-Time Jazz Masters, по Jazz FM Radio, което е изцяло по моя идея, и което правя и до днес с голямо удоволствие.

Според теб какви хора слушат Вашето радио?

Със сигурност интелигентни – това е извън всякакво съмнение. Разбира се, става дума предимно за София, и за тези, които ни слушат онлайн – Русе, Варна, Бургас и други големи градове, където нямаме ефир. Радиото ни е добро, може да твърдя това. Колегата Светълъ Николов много го раздавижи – в най-добрния смисъл на думата – откакто е при нас от няколко години. Всичко, което се случва в джаза в момента, и се е случвало в миналото, е обект на нашия интерес и ние се стараем да го отразяваме. И така трябва да бъде, защото аудиторията ни е огромна и не ни слушат само „възрастни“ хора. Илюзия е да се смята, че когато си на гвайсем и няколко години, евва ли не слушаш само хип-хоп. Както беше казал някой – има добра и лоша музика, и това няма нищо общо с възрастта.

Възможно ли е и трябва ли да възпитаваш критерий в хората, които те слушат?

Това е много интересен въпрос. В началото, когато започнах преди около десет години, някои колеги определяха предаването ми „All Time Jazz Masters“ като образователно. Да си призная, малко се дразнех от това, защото моята концепция беше друга – надявах се, че може да направя предаване,

което да забавлява хората, не всички разбира се, но със сигурност тези, които имат естествено любопитство към музиката въобще. Отказах да се съглася, че предаването ми е образователно или възпитателно – в него има информация, но и езистичен, личен момент, гостуват ми интересни хора – музиканти, поети, журналисти, гори дипломати, понякога има оценки, както и много други неща. Но неотдавна случайно се запознах със слушател на нашето радио, и стана дума точно за това. Реагирах по същия начин, но момчето ми каза, че няма как да отделиш едното от другото – те са свързани. И всъщност мой е прав, защото когато даваш информация и споделяш мнение, ти възпитаваш в някаква степен, гори и без да го имаш за цел. Това са вътре страни на един и същи процес.

Мислиш ли, че джазът наистина е „музика за избрани“, както е модерно да се говори, и доколко всъщност са искрени тези, които твърдят, че го харесват?

Разбирам какво имаш предвид. Да, може би в България има такъв момент – малко поза и известно лицемerie, но вярвам че това ще премине. Тези, които са имали истински интерес преди време, го имат и сега. А по света, гори когато джазът е бил

В стихията си, той най-малко е бил едитарен. Сега също. Хората обикновено правят това, което им се прави, когато слушат джаз.

А иначе, че с джаза може да се спекулира – поради суета или в търсене на популярност – га, Възможно е, още повече, че е имало времена, когато джазът е бил изключително популярен, за разлика от сега. Така или иначе с всичко може да се спекулира. Но джазът не е музикален музей, той е витален, развива се, непрекъснато се променя и е твърде независим. Импровизацията е може би единствената художествена форма, която не може да бъде цензурирана.

Какво мислиш за джаза в България?

Във всички случаи мнението ми е субективно. Аз не съм теоретик. През 89-та година джазът до голяма степен беше един отслушник. Беше нещо, което гори нямаше нужда толкова да се коментира – просто отиваш, слушаш и се чувстваш добре. Когато бях студент се правеха много джем-сесии. Интересът беше огромен. Тогава свиреха „Банана“, Теодоси Стойков, Владимир Радулов. Джем-сесиите ме откъсваха от сивотата на ежедневието, освен че се изявяваха добри музиканти. Това беше време, през което можеш да бъдеш такъв,

какъвто си. Защото в живота ние не бяхме това, което сме. Вероятно и днешен не сме, но тогава всеки криеше по нещо. А джазът ни даваше свобода, гори и за крамко.

A сега?

С удоволствие мага да кажа, че през последните една-две години има раздвижване, гори малко неочаквано за мен. Ще посоча само две места, които според мен са емблематични – „Студио 5“, където се свирят сунг и блуграс например. Свирят се неща, които не съм очаквал, че могат да преживеят ренесанс, а те преживяват именно това. В „Sofia Live Club“, с които сме много тясно свързани, също има доста интересни прояви – с други думи тези места се превръщат в средища на джаза, които ако се развият и укрепят, могат да бъгат и социални средища, средища на духа. Естествено, няма да завладеят шоубизнеса в България, но то не е и необходимо. Фактът, че и нашето радио има успех, категоричен съм в това, означава също, че джазът в България има път напред.

Каква друга музика харесваш, освен джаз?

Обичам класическа музика, освен това съм голям почитател на Бийтълс. В ученическите ми години, при наличие-

то на „Желязната завеса“, бяхме разделени – почитатели на Бийтълс и почитатели на Ролинг Стоунс. Разделение малко изкуствено и малко глупаво, защото нямахме кой знае каква информация, но беше част от младостта ни.

Kакво е джазът за теб?

Знаеш ли, трудно ми е да го определя. Няма да съм честен, ако кажа, че е част от мен, защото не е така. По-скоро е Въпрос на интерес, който е култивиран през годините.

Със сигурност ме развива като личност и се надявам, че това ще продължи. В началото човек пристъпва може би малко предпазливо към джаза – да слуша, да чете, да се интересува, и после това се превръща в процес, който те провокира да растеш, развива те и те култивира – поне при мен е така.

Имам един слушател, който е в състояние да слуша Майлс Дейвис в продължение на петнайсет часа, да речем. Естествено тук става Въпрос за вкус и за определена вътрешна нагласа, но аз това не го умеля. Не слушам „Всичко“, разбира се, освен ако не съм професионално задължен, имам своите критерии и естетически предпочитания, но не мога да имам само един „герой“.

Kакво обичаш да слушаш?

Навремето покрай брат ми много слушах биг бендове – сунг, отпреди и по времето на Втората световна война. Когато взъмъжах харесвах бибон и дългите импровизации, които пък след време започнаха да ми изглеждат отегчителни. Забележи, че не смятам това за лутане, а по-скоро за път – естествен и нормален път, който се развам, че съм извървял.

Джазът е нещо пространно и необятно, аз имам своите интереси, но не мога да се закълна, че ето това е, което харесвам и нищо повече. Так казвам, това е процес, и колкото по-дълъг е този процес, толкова по-добре, защото това означава, че е траен. Означава, че се е настанил в ума ти и вушата ти – не е задължително да стане твоя професия – просто вече е вътре в теб. Искам обаче да подчертая, че това многообразие не те освобождава от отговорността да изградиш критери и да имаш позиция. Напротив, богатството на джаза и на музиката като цяло, не предполага безотговорност, а умение да направиш избор. Това, си мисля, въщност е и духовността по принципи. ■

Маргарита Друмева

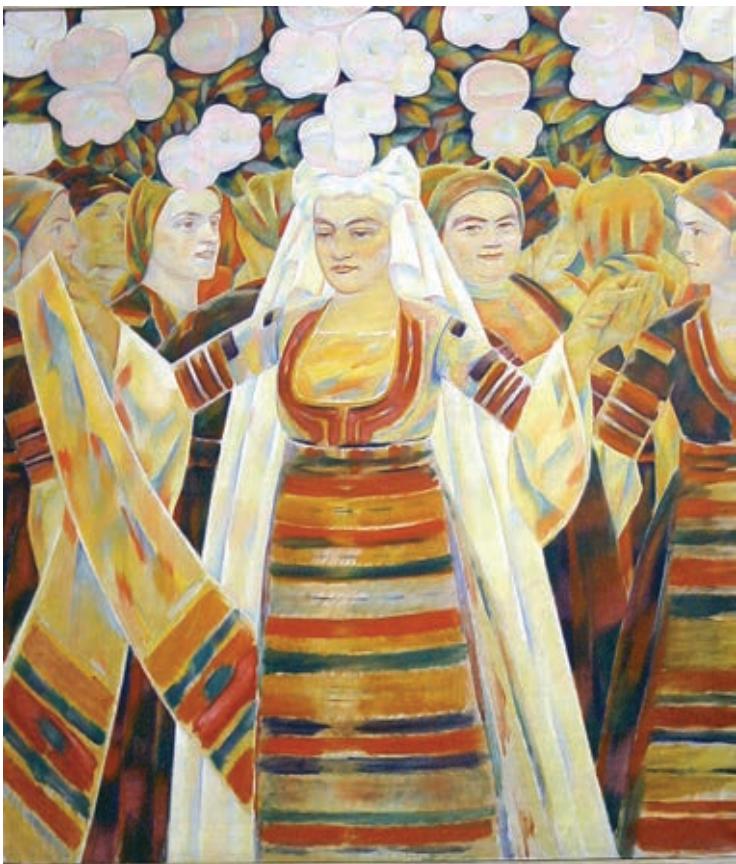
плодът,
мадоните
и вселените
на майстора

По случай 130-годишнината от рождението на Владимир Димитров – Майстора в Националната художествена галерия бе открита изложба с негови творби под наслов „Майстора, цветето и Вселената“. Партиори в реализирането ѝ са ХГ „Владимир Димитров – Майстора“, Клостенди, която съхранява най-голямата за страната колекция от негови платна, скици, рисунки, етюди, както и от много галерии в страната и от частни колекции. Изключително е въздействието на Майсторовите платна сред белотата на стените и огромните огледала в бившия царски дворец. Силата им се умножава и от словата на художника, които съживителстват редом с краските и лицата и чрез които мнозина от нас биха преоткрили големия българин, неговите вътрешни Вселени, нравствената и естетическата му философия.

„Животът във Вселената: Кой ще успее та да го отрази Върху платното”.

Сватба

Сред полята и градините на Кюстендилския край, от село Шишковци до Слокощица, Ръждавица и съседните села крачи „като щъркел“ по пътя един висок странник с дълга бяла брада, широкопола шапка и овехтяло палтенце. Бледо лице, гайтанени вежди, орлов нос като у Шекспировия Венециански търговец. Обувките му – скъсанни, но това не му прави впечатление. Заобикалят го босоноги дечурлиги, хващат го в „плен“ и

той трябва да се откупи – бръква в джоба си и изважда цяла шепа бонбони, локум, шоколад. Двуметровият Великан вероятно се е струвал на хлапетата приказен персонаж и при първата среща с него те ще да са се сгущили в полите на майките си. После обаче стават приятели и му носят джанки, диви круши и вода в дългия му работен ден сред слънчо-гледите и узрелите житни нивя – неговото едновременно земно и небесно ателие, щедро с простор и багри.

*да го заграби най-смело,
Владимир Димитров – Майстора*

При изворите. Шиншковци • СВАТБА•
At the Springs. Shishkovtsi • WEDDING•

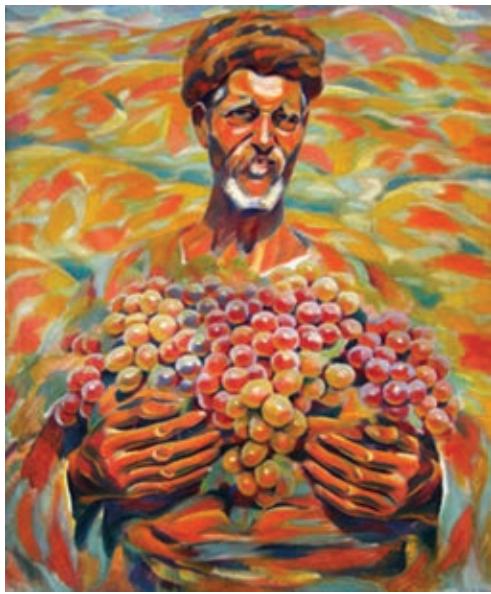
През години оттук е минал на път за София, за да учи в Рисувалното училище. Извървял е пешком над сто километра. В скромния си багаж е носел стотици скици на лица и фигури на просители в съда, адвокати и съди, които е рисувал, вместо да записва с калиграфския си почерк съдебните протоколи. Тук е тръгнал по пътя си, макар през целия си живот да е считал, че е все в „подножието на изкуството“, все „в началото на пътя“. Дори след като богаташът Крейн е изкупил цялата му изложба в Рим, след като Майстора е стигнал до Киев, Флоренция, Бристол, Лондон, Париж, Мюнхен, Прага, Сиракуза, Огрин, Цариград и с кораба „Беренгария“ до Ню Йорк – „новият Вавилон“ с неговия „механичен живот“.

„Едва стигнах до скициите и животът си отиде“.

„Два месеца като луд обикалях Цариград, без да работя, за да навляза в мюсюлманската религия, да видя характера на града. И едва след това започнах да работя. Понеже парите не достигаха, започнах да рисувам с тушове „Света София“ и много малко с маслени бои. Там сметнах да стоя най-малко шест месеца, та да навляза в атмосферата на града и на тази земя, пък тогава да седна да правя картини. Какви интересни неща има там! С маслени бои направих Ялдъз-Кьой на Сарай Бунур, срещу Босфора,

kакто и покрития пазар. И то беше интересно. Но тези картини са все още у американеца. Когато се върнах от Сицилия в Рим, написах на Крейн едно писмо. Моето желание беше да се съгласи да остана три месеца в София, където да работя този материал, който съм събрал от Цариград, от Сиракуза и отвсякъде. И той се съгласи. Тогава изработих акварелите, за които ме питаш. Ето как работех. Най-напред с молив съвсем леко скицирам съдържанието. След като свърша тази подготвителна работа, нареджам на масата отделни панички, по една за всяка боя. Имах отделна четка за всеки тон. Столнявах във водата бояте в паничките и започвах да тонират пейзажа, най-напред отгоре, докато стигна до долния край на листа. Положа тон и чакам леко да засъхне, па тогава го свързвам със следващия. Между двата положени пласти се образува преливане. Не повтарях никъде.“

Мене ме водеше чувството... Вземах четката, почвах от най-далечния план, от небето, да кажем, докато е мокро; щом изсъхне, не повтарям. Отначало разбърквам всяка боя с отделна четка. Като изсъхне небето, тогава започвам балкана. Боите постепенно се сгъстяват, колкото повече се приближават плановете, за постигане на въздушна перспектива. Но в бледи тонове или с гъсти пластове боя – това става по чувство“.

Селянин с грозде

Вероятно е можел да остане в някоя от столиците на света, да си купи къща на Рибиерата и да разговаря в изтъкнатите интелектуалци на времето в някоя европейска бохемска кръчма. Със сигурност талантът му щеше да бъде забелязан и почитан където и да се намира по света. След завършване на Рисувалното училище му предлагат стипенция за специализация в чужбина. Които отказва таказва възможност?! „Не мога да взема стипендиантското място, щом не съм го спечелил с конкурс“ – това е отговорът му. И вместо това заминава за Свищов като учител по правопис и гимнастика в Търговската гимназия. Отмогава са Дунавските пейзажи на Майстора, които се чуди как „Богата стоя като стена“.

Момичето с гергините

„Веднъж, когато играех на футбол с учениците, случайно погледнах сенките на акациите в училищния двор. Изведнъж разбрах, че в тия сенки се крият всички ония тонове, които бях гледал в картините на големите майстори. Но за да го юда до това съждение, трябваше да измина дълъг път, да узрея за него“.

Онази чистота и светлина в лицата от платната му, е странна смесица от одухотвореността на моделите му и неговата собствена одухотвореност. Няя Майстора следва цял живот безкомпромисно и неотменно. Пряко на мизерията и бедността, която го следва по петите навсякъде в България, пряко на скъсаните обувки и скромната му трапеза. Можел е да има нови обувки, но нали селяните също са със скъсани обувки.

„Един кален и дъждовен ден се срещнахме в Кюстендил. Той беше в съвсем окъсани обувки и краката му бяха мокри. Това беше лошо за неговото

„Ние не заслужаваме нашите големи хора, понеже ги оставяме да гладуват и да се мъчат като грешни дяволи, нека бъдем спокойни – те ни се отплащат. Картините, които сега висят по стените на рисувателната зала, след 10-на дни ще отпътуват и няма никога да се завърнат в нашето отечество. Има американци, има чернокожи и жълтокожи, които проявяват по-голям интерес към нашия художник, отколкото ние: те му плащат вечерята и скромния обяд, купуват му платно и бои, а в замяна му вземат сърцето и го продават много скъпо в чужбина. Боят хората злато за тези работи, защото прибират най-милото на цял народ, скъпи метали, претопени в огнището на една творческа гуша и от тях изковани чудни образи”...

Ангел Карадийчев

Крехко здраве. Към нас се приближи един общ познат, който каза, че ще му намери непременно купон за обувки. Майстора не се съгласи. „Народът ходи гладен и гол, не искам!“ Другият каза, че никой няма да узнае за това. Майстора твърдо му възрази: „За мене няма значение дали някой ще знае или не, важното е, че аз зная и че това според мен не е добро“. Драган Лозенски

Игва времето на войните. Майстора участва в тях като военен художник на 13-ти рилски полк. Самотен войник свири на кавал, убит заграбил шепа пръст, инвалиди с патерици, масов гроб и презърбена жена над него... След сраженията при Булаир искат го наградят с орден:

„Ами кой ще награди тези, дете загинаха?... Как ще взема този кръст и как ще го нося? Преди на кръстовете висяха престъпниците, а сега кръстовете висят на престъпниците“...

След време ще откаже да продаде картини дори на цар Борис: „Не се продават. Трябват ми за бъдещи композиции“. Въпреки осъдицата не се съгласява да продаде на изгодна цена свои картини на висши немски офицери, посетили го в с. Шишковци. Отказва да заеме професорско място в Рисувалното училище, понеже не е спечелил мястото с конкурс. Кои живее така днес?!...

Странен е неговият път, който не се измерва с географски понятия. Бай Владе или Рисувача, както са го наричали селяните от Кюстендилския край, пътува от една багра до друга, от света, който влиза в очите му, до света, който се появява на платната му, от природата и хората, през съзнанието и чешката в ръката му. Стреми се нищо „да не се изгуби по пътя“. Майстора намира своя пристан, своята Голяма столица, своята „небесна гара“ – малкото село Шишковци.

„Аз предпочитах да отида на село, защото там е източникът на живота. Там е и радостта, и скърбта, и никой не би стоял там, ако няма тази всеотдайност към изкуството. Виждах селянина чист и силен и се мъчех да доловя общи черти, за да се стигне до тип. Мъчна работа, и не стига един живот да можеш всичко да наредиш“.

Неотменното тафтерче в джоба му е пълно със скици. „Атински тип – Петър, от с. Лозно... Типичен славянин – Герасим, от с. Кумугерци... Татарски тип – Дана, с. Лиляче... Славянско лице – Спасена, с. Николичевци...“ Беднякът Тасе Лулата, Добра и Вяра, Веса Лапавичка („Момиче с грозде“), Данка Маджирска („Момиче със слънчогледи“) и булката в „Сватба“, дядо Гергин от Гърбово, Стана Гогова, дъщеря на Васил Воденичаря... „Добър

ден, добра и умна Стана...” – мака започва Майстора. Всяка картичка, която изпраща на Стана от чужбина.

Някои казват, че не си приличат много на портретите. Майсторът отговаря:

„Който иска да си прилича, нека ходи на фотограф. Аз рисувам душата”.

Бай Владе познава всички хора из околните села, прекрачвал е всеки праг и знае всичко за техния живот, радостта и скръбта, грижите им. Както и те неговите. Великата мъдрост е в простотата в отношенията между хората, можеш винаги да прекрачиш прага на съседа си, да му дадеш крина брашно, той да напълни

скумта ти с ябълки. Кучето в двора е приятел, не пазач на притежания. Колко близо до небето е този свят, за разлика от железните заключени врати и решетки на градските хора, от „механичния живот”, в който Майстора се чувства странник.

„Да, чудно богата е родината ни откъм материал за изкуство и няма защо да се ходи нито в Азия, нито в Америка или Африка. Защото при нашите библейски фигури на бащи и деди-пророци, моми, невести и майки-светици, а и при прекрасните ни плодородни поля, цветове и плодове, а също балкани, реки и море стига да има по-сносни условия за творчество, и биха се направили работи – живи

дела (а не тържествени помени за преждевременно отминали дарования); паметници, които биха движили идните поколения за възход на нацията ни...” Из доклада до Министерството на народното просвещение.

Всяка сутрин бай Владе тръгва с неотменния си триножник на рамо към полята. Веднъж Вижда презърбен човек да рови земята си. Майсторът го поздравява, човекът обаче не отговоря и продължава с настървение да копае земята.

„Изпитах остра болка. Човекът беше прав! С кървава пот изкарваше черния къшет хляб, а аз изкуство ще му правя! Идеше ми да захвърля завинаги палиетата”...

Друг път жената на селския кмет – пълна и здрава селянка, пита Майстора: „Зашо не рисуваш такива като нас, ние не сме ли хора?” Майстора тактично отговаря: „Някои хубави хора са много мъчни за рисуване”. Кметицата: „Море, що дявол си ти! Рисуваш само най-хубавите и най-грозните!” А после Майстора казва: „Какво ще рисуваш? То празно, нищо интересно по психология”.

„Щом приличаше моделът, добре е. Те, селяните, не държаха за различния тон. Но не само хората харесват картината, когато моделът си прилича. Един ден в Шишковци рисувах селяни как държат грозде в ръцете си. Понеже времето беше усилно и маранята

Стоящ войник, акварел

задушаваше, дадох почивка на моделите и облегнах на дувара на двора картината. Гроздето беше докарано по форма и тон. Ние се разприказвахме за това-онова, време да мине. Неочаквано за всички ни току се чу откъм дувара нещо като трака-трака-трака... много пъти. Кога се обрънахме, що да видим – кокошките кълват гроздето в картината. Беля работа. Тогава речех на селяните: „Барем кокошките можем да изльжем, но не и човека”.

Шишковци аз моделувах направо от природата, под знайния пек на слънцето. И само с чисти бои, без бяла. И на един дъх, наведнъж. Светлината се пречупва не само през очите ми, но и през палитрата. И това е другата светлина, която ме вълнува. Тя е по-цветна или по-бледа: според чувството, което имам в момента.

Започвам картината различно. На края дойдох до това: направо с боята и четката, като предварително е мислено за композицията, как ще бъдат разположени фигурите. Да кажем, на този „Обег“, дето е закачен на стена-та, аз съм правил много обеди, докато намеря най-сполучливото разрешение. Всё по полето вървя и търся да проникна в тайните на човека, когато работи, почива или яде.

Когато правех проектите за жътви-те... в Кюстендили... Там видях усилен тон, сгъстени бои. Що ядове съм брал с жътварите: нарисуваш фигуранте, а не можеш да ги свържеш по тон с ни-

вите и небето... Тогава почувствах, че ги има в природата тия силни бои”.

Когато изпитва удовлетворение от нарисуваното през деня, се провиква по полето: „Урала, Майсторе!”

„Цял ден рисувах. Връщам се от полето, майсторе, доволен съм – това, кое то направих, тежи... Отивам въкъщи, турям го до мамината черга – олекна. Вятър ни вее нас с теб, майсторе”.

Още в Рисувалното училище Владе се обръща към съучениците си с проз-вището „майсторе” и този навик остава до края на живота му. Така нарича той всеки човек, защото всички вършат нещо, някаква „майстория” в живота си. Скоро тaka започвам да наричат самия Владе – Майстора.

„Що разучаване е било на ябълковия цвят! Във всяка бахча знаех кое дърво най-хубаво цъфти... Ето, га вземем лалетата – те са толкова сочни и особено сутрин, когато слънцето ги погали, грейват като запалени фенери”.

„Аз всяко съм се водил по чувство-то. Не съм никога имал предвид която и да е знаменитост. Най-важното е това, което рисувам, всичко отвътре га се каже. И светлината, и компози-цията. Всички средства на художника га изразяват единството на вечния живот. Мисля, че може да се изрази животът чрез всички тонове, стига да има гарование.

Всички знаем спектъра. От личен опит дойдох до извода – след гвойсет

години опити и преговори: да можеш без бяла боя да намериш начин да изразиш живота и Вечното в природата. Защото бялата боя понижава цветта. Ябълката може да се почувства като ябълка във всички цветове.

Аз опитвах в най-различни тонове моите теми за композиция. Но не се добрах до сложния тон. Все куцаше нещо. И после къде ти време, за да опиташ всичко, та да видиш кой тон най-много ще подхожда на дадена тема. В природата всичко е наредено: и боята му, па и формата му, и психологията"...

„Това беше най-интересното: някой път едно стои пред мене, а аз друго правя. Ето това е творческа работа. Погледни там Вера Цветина Руменина: три години съм я рисувал и все другояче я виждам при всяка нова задача. Така усещам човека: по-друг, по-хубав... Едно правя – друго излиза: аз, майсторе, трябва да извадя душата. И това целомъдрие, тази свенливост. Чувствата се сменяват у мен, когато рисувах момите".

„Работя и върху други картини. Една от тях трябва да представлява пролет – алея от дървета, цъфнали в бели цветове. Ще се виждат само шест дървета, а между тях вървят момичета, гве по гве, с бели цветя в ръце, в бели облекла. Лицата са слабо очертани; за положението на ръцете още не съм окончателно установил. Важното е да се предаде настроение-

нието. Изражението на лицата трябва да бъде съвсем чисто, молитвено".

Колко много лица на момичета сред пролетни дървета, цветя и плодове, свенливи, чисти, целомъдрени, витални – иконите на Майстора. Родени от плода на неговата „небесна нива". Самите лица са плодове, а ръцете им с дълги и тънки пръсти, събрани за молитва, са като клонки на цветно дръвче. Живо е още то вътре във всеки един от нас, макар да сме забравили за него, улисани в земни грижи. Живо и силно е, да го видим в карти-

Белят платно, 1930

ните на Майстора и да си спомним за него в себе си.

„Веднъж Майстора разправяше, че не е голям художник онзи, който може да нарисува една глава на наш селянин, една нива с жетвари и снопи на търкалини. Не е. Голям е онзи, който може с четката да вложи в очите на главата, между класовете на снопа – Вечното. Сега, когато видях изложбата на този странен човек, повярвах и разбрах, че е тъй. Наистина той е уловил Вечното. То е в неговата жълта картина – момичето, което носи череши. Бяло поле. Отнякъде иде момиче. Нашенче. С продълговати очи, каквито ги има по селата в Тракия.

Наг главата му жълти листа, черешови клони. Позлатени от слънцето. И то самото е още дете, още не е сторило нито един гръх. Едно зърно роса, което може да бъде на крайчецата на един черешов позлатен лист. То иде по онуй време, когато е пораснала тревицата, но още не е потъмняла. Не го е пекло юлското слънце и горещият лятен Вятър не е ожурил бузите му... Горещият Вятър е ожурил бузите на другото момиче, което носи ябълки. И то самото е една червена ябълка, която чака да я откъснеш. Колко много обещават неговите черни очи. Здраве и сила дишат формите му...“
Ангел Караджев

Цикълът „Сватба“... Не успява да го завърши. Задачата е за „повече от един живот“. Самото тълкуване на сватбата като част от „единството на Вечния живот“, като важен етап от социалния път на всеки един човек – момите или младежите в споделения кръг към съзряването, се вписва в цялостната представа на художника за природния кръговрат.

„За цикъла „Сватба“ четири години съм мислил как да наредя композициите, кое как да бъде, отгоре цветовете да висят като тежки гроздове. Всяка отделна фигура също съм проручвал, докато я намеря в движение и тип... Имам много проекти с молив, с акварел, с цветни моливи, гори с маслени бои. Па тогава дохождам до най-важния, основен момент – как да третирам съжета и как да го наречия на практика. И едва тогава решавам... Но всичко от видяното в живота идва. Ти после можеш колкото си щеш да фантазираш. Когато нещо ме трогне и ме подтикне, тогава започвам вариациите с молив. Но непременно трябва да съм трогнат. Леле, какви чудеса вижда човек!“

Жежко червено-кафяво на полето в галечината, в близък план – дете спи в лулката. Майка с дете в скума, прилича на мадона. Българската мадона, която Майстора среща в Кюстендилските села. Всичко с природата, всичко с дърветата, всичко с плодовете му, всичко с детенцето. Всичко в едно.

Момиче от Калотинци, 1929-30

До нея идва платното със старицата, майката на художника, която той рисува с особено благоговение. След смъртта ѝ споделя, че Все едно е загубил половината си живот.

„Голямо нещо е майката... Какво велико очарование да я усещаш в себе си, да си обежднат от неяната топлина и ласка, от всеотдайната ѝ жертв... този скъп и единствен за мене образ...“

Изкуството е най-истинският език, чрез който хората могат да споделят идеите, мислите и сърцата си. Макар и малко странен, макар безмълен, макар отвъд пространството и времето, диалогът между твореца и стоящият пред творенията му се закръгля като сочните ябълки в платната на Майстора. Какво гос-

тигна до мен в моя личен диалог с Ри-
сувача? „Ти, човече, си плод!“ И още:
„Ти, човече, си Божията невъсмът!“ –
съкаш ми казва той с картините си.
Какъв ти тук Франкенщайн, същим
от останъци и грозен ад, както се
опитват да представят човека ня-
кои съвременни философи и творци
на изкуството. Майстора не е гледал
на човека като на поражение, нито е
спирал внимание върху онова, което
убива духа му, обратно – другото е
важно, онова, което ще го съживи, ще
изправи гръбнака му от изнурителния
труд под жежкото слънце и ще сътвори
нова тържествуваша, изобилна и
щедра като ябълково дърво реалност
в краткия земен път по пътя към веч-
ността. Така, както Бог гледа на чо-
века и го въздига всеки път, щом чуе
воплите му.

Мнозина са възкликали възторжено
пред картините на Майстора, други
са наостряли перото си в отговор
на престъпната безответственост, с
която някои български чиновници са
прахосвали златното богатство на
художника, използвайки платната му
като пердема в учреждения или зах-
върлени във влажни мазета и тавани.
Очите на Майстора ни гледат от
многобройните му автопортрети,
очи големи и всеопрощащи, като на
„бibleйски пророк“, отворени широко,
за да обхванат целия свят и невиди-

мого вътре в човека, „психологията“
във вътрешните вселени на българи-
на. Веднъж художникът споделил, че
за да оформи зениците на един свой
автопортрет, са му били необходими
16 часа. Но за да може да „заграби“
вселената и да ни покаже вечността
във всичките ѝ краски, да изобрази
плода на всеопрощаващата любов вътре
в зениците си, Владе е работил
до последния миг от живота си.

*„Аз съвързвам, при всяка идея, човека с
Вселената, която трепти от радост
и взема участие във всичко, което
той прави. Каквато и идея да трети-
рам, третирам вечния живот. Може и
само цвете да рисувам, но да отра-
зиши единството на вечния живот, на
вселената, това е.“*

И когато Майстора си отива от моя
свят, селяните отрупват ковчега му
с ябълки, круши, грозе, слънчогледи,
цветя, които той беше изследвал ми-
лиметър по милиметър и така беше
проникнал в тайните на природата.
Тогава си спомнят и неговото заве-
щание:

*„За мен пишат, че съм работил двай-
сет и шест години в село Шишковци,
Кюстендилско. Това е само формално
вярно, защото всъщност аз винаги
съм бил там...“*

*Не помня как се е породило у мене же-
ланието да рисувам плодовете и хо-*

рата на нашата земя. Толкова много години са минали оттава. Но сигурно е, че ако сега бих могъл отново да започна, бих отишъл пак там – при земята, при хората. Можете да наречете това както искате – атавизъм и инстинкт на селянин, и обикновена привързаност. И все пак целият този сбор ще бъде само част от цялата истина за чудната притегателна сила на моя роден кюстендилски край.

На какво повече да се спра, за да го опиша? На хората или на плодовете му? В моето съзнание те винаги са били свързани в нещо единно, дълбоко, вечно... В него съм търсил съмисъла на живота си и на изкуството си. Ако искате да ме разберете, елате с мен в една ранна пролетна утрин... Чуйте как жуженето на пчелите се надпявва с игрищите припеви на копачките! Вижте как ябълковите дървета сияят с розовите си усмишки! Как цялата земя ликува! Не ви ли харесва?

Тогава елате през лятото... Ето, вижте – как златото на житата стопля нежния кобалт на небето... И как пее нашият народ. Широко... Гласовете се сливат някъде далече отвъд хоризонта с мелодията на ветровете, с песента на хиляди, на милиони ранобудни работливи българи. И всичко това зазвучава като химн на труда и радостта, като апология на свързванието на човека с природата.

А есента? Тогава може би е най-хубаво. Тогава зреят златните ябълки. Те поглеждат едновременно дяволито и свенливо като момински лица през клоните и нетърпеливо чакат пръстите на берачките. А в този ден те са винаги малко – толкова много плод ражда едно дръвче. А колко много радост, надежда и красота дават те на своите стопани. Това съм се стремил винаги да отразя в картините си – да намеря връзката между свежестта и колорита на чудните наши плодове и нравствената чистота, духовната красота на народа. Дали съм успял?..

Цветанка Еленкова

ПРЕОБРАЖЕНИЕ:

Преображение, „Св. Стефан”, Несебър

БЪЛГАРСКИ ФРЕСКИ

Има пряка връзка между фреските *Преображение* и *Св. Троица*, така както между Времето и Вечността, защото именно те давате са залегнали в основата им. Иисус Христос се преобразява на Тавор, за да ни яви Времето като вписано във Вечността и Вечността като континуитет на Времето. Той става мост между Времето и Вечността, между този и другия свят, приемайки нетленна светлина пред вами от учениците си и разговаряйки с Мойсей и Илия. Затова и мандорлата около неговото тяло за разлика от тази при *Възкресение* и *Възнесение*, които в повечето случаи са във формата на съвършен кръг или елпса, тук се видоизменя

ромбът на времето

В пречупващ светлината ромб, чиито лъчи понякога наподобяват криле, подчертавайки линейното движение на биологичното време (Елешнишки манастир). Времето, което в Св. Троица от храм „Рождество Христово“ (Арбанаси) вече се е прибрало във Вечността.

За мястото на времето във Вечността, за симбиозата на двете, за значението, което Спасителят отдава на това „днес“ говорят следните Негови думи: „...отгайтте, прочее, кесаревото

кесарло, а Божието Богу.“ (Мам. 22:21), както и отговорът му на едно от трите изкушения в пустинята: „не само с хляб ще живее човек, а с всяко слово, което излиза от Божии уста.“ (Мам. 4:4). С тази релативност, а не категоричност, употребявайки думата „хлябове“ вместо „камъни“ Спасителят още веднъж набляга на значението на времето за Вечността, само когато то е осмислено, не отива в граденето с камъни, но в най-необходимото – хляба, за да живеем в

Преображение, Елешнишки манастир

Преображение, Алински манастир

Преображение, Ивановски скални манастири

Бог. Поставяйки хляба (този живот) и словото Божие от двете страни на една лълка-теглилка, Спасителят ни казва, че движението нагоре е Възможно, единствено ако гледаме на времето като на част от вечността и на вечността като подпънка на времето.

Вечността започва от тук, от този живот. Както пише Павел Евдокимов в книгата си „Изкуството на иконата“, тя не е никаква абстрактна категория, никакво следвреме или извънвременность, а напротив – „временното постига своята пълнота във вечното „точно тук и сега“, Вечността е изпълването на времето“. Вечността е в многопластовостта на времето.

Преображение, Струпецки манастир

Св. Троица, Струпецки манастир

Използвайки трите основни фигури – кръг, правовъгълник и ромб (което са дава слепени триъгълника), мака са го предали и иконописците.

В църквата „Св. Стефан“ (Несебър) преобразеният Иисус Христос е в ромб, вписан в кръг, в Алино Вече е с всичките изхождащи лъчи, които в Елешница стават криле. В Ивановските скални манастири между ромба и кръга е вмъкнато Разпятието – сечение на гвете, а Преображение от Струпец е най-изразително с образа си на махало на часовник, с типично-то ромбоидно окачване в горния край. Без да нарушава догматата, иконописецът е представил Иисус Христос по един твърде артистичен, но и богословски начин – като разпънато

Св. Троица, Кладнишки манастир

Време в презгръдката на Вечността. Време издигнато над правоъгълника на земята и вписано в небесните сфери.

Тези фигури неизменно присъстват и във всяко изображение на Светата Троица, заложени в смятаната за архетип, Рубльова (известна като Старозаветна), където трите глави на ангелите описват съвършен кръг над правоъгълника на масата-земята и с кръст, минаващ през центъра на чашата. Но особено силно и оригинално са вмъкнати те в Светата

Троица от Кладница, където кръгът на лицето на Троичния Бог представява три лица в едно, променяйки овалната форма в квадрат. Държейки книгата-Слово, която тук е с бели страници, приемайки едно по-космично изражение (необятността, тишината, универсалният език, страхът от блясъка страница, от неизвестното). А в Светата Троица известна като Бащинство от храм „Рождество Христово“ в Арбанаси, в ромба е вписан кръгът – Божията мантия, в няя кръстът, който Отец е презърнал с

Св. Троица, „Рождество Христово”, Арбанаси

разпнатия Си Син, Взрагден сякаш в пясъчен часовник. Който е не друго, а обърнат ромб – гвата на триъгълника с върховете си един към друг, изтичащото време.

Иисус Христос дойде на земята и стана време, Той Самият роди времето за нас, но като част от Вечността. Той не само яви Вечността, но и новото време. Единственото истинско време. Защото както пише архим. Софроний Сахаров „...грях е да загубим време,

мако, гадено ни за познаване на Бога за каквото и да било друго нещо.”

В *Троицата Бащинство* от Струпинец отново виждаме тези фигури една в друга, но тук Христос е плод в утроба, както в изображенията на Богородица Оранта, трупна с Него. Бог Отец – труден с Него. Кръгът в квадрата, в ромба, в кръга. Кръгът в кръга. Не може да се разбере кое е вън, кое вътре (по-скоро наподобява пулсация), но има ли значение, след

Деисис, Кремиковски манастир

като в своите екстремни стойности, в своите крайни граници на екстаз противоположните категории стават едно, те съкаш се размиват, противоречието между тях отпада. Няма противоречие между времето и вечността.

Във всички икони на *Светата Троица*, независимо дали *Старозаветна*, *Бащинство* или традиционната, разгръщането на ипостасите, изброяването им се движи по посока на часовниковата стрелка. Отец, Син и Свети Дух са разположени в едно движение отляво надясно подобно на трите стрелки в часовника. Но съществува и друго изображение – на

Св. Троица с короняване на св. Богородица. Тук вече имаме включено и четвърто лице, доколкото числото четири според отците на Църквата е символ на пълнотата на четирите Евангелия, нищо не може да бъде прибавено или извадено, на универсалността на Божието Слово. Макар и в долния край, изразявайки смирението и отгдеността на Богородица, иконата от Долнопасарелски манастир показва Св. Троицата в нейните четири измерения, триъгълникът е станал правоъгълник – земя, фертилност. И броенето не пропуска Божията маїка, подобно на онова на св. София, прегърната трите си дъщери в

Св. Троица с короняване на св. Боян и св. Иван Рилски

едно – Вяра, Надежда и Любов; Отец, Син и Свети Дух; Пътят, Истината и Животът. Трите триади, по отношение на които Тя Вече е и Невестата Божия, както във фреската *Деисис*, молещата се църква, „безумието на любовта“.

Благоговееща пред Сина, със свидетели, но силни очи (Кремиковски манастир) и с мафорий като риби опашки на ромбове (Бобошевски манастир), с триъгълник от ромб в жеста на благословия на Христос-жениха („Св. Петър и Павел“, Велико Търново) това изображение кореспондира пряко с пясъчния

часовник на пейзажа от *Рождество* (Долнопасарелски манастир) или на окото от *Рождество* („Св. арх. Михаил и Гавриил“, Арбанаси). Така между фреските *Рождество*, *Деисис*, *Троица* и *Преображение** се налага неразрывната връзка – на Времето-ромб, Времето-вечност.

В *Преображение*, заставайки между учениците си и старозаветните персонажи, Христос отправя послание към нас, че докато Го следваме, Тоѝ ще е винаги нашата връзка с вечността. По същият начин, по който се обръща към Петър и Андрей и им

Деисис, „Св. Петър и Павел”, Велико Търново

казва: „...Вървете след Мене, и Аз ще Ви направя да бъдете ловци на човеки.” (Марк. 1:17) или само към Петър „... и на тоя камък ще съградя църквата Си...” (Мат. 16:18).

Думата ромб на старогръцки означава „въртящо се мяло”, изхождаайки

от образа на намотано времено, изобразявано в ръцете на св. Богородица от фреската *Благовещение*. Иконата *Св. Богородица Троеручица* заедно с фреската *Успение Богородично* (Кладнишки манастир) също по някакъв начин гравитират около поняти-

Рождество, Долнопасаралски манастир

Деисис, Бобошевски манастир

ето време с трите ръце като трите стрелки на часовник (гвете нейни и едната-отрязана, която е върнала към живот – на св. Йоан Дамаскин⁰, както и с подчертания ромб (Куриловски манастир). Защото какво друго е Светата Троица за нас, ако не тези три ръце, третата наша, която е върната към живот в Бога, благодарение на Новото време, на Христово-то Преобръжение.

* Между фреските *Преобръжение* и *Кръщене* съществува връзка, доколкото във втората за първи път се явява гласно Славата Христова от Бог-Отец, а в *Преобръжение* сам Бог-Син благоволява да ни яви това.

Фотографии: Джонатан Дън

Успение Богородично, Кладнишки манастир

Очаквайте през септември

„ДЕТСКИ ЦВЕТОСЛОВ“ е продължение на антологията „Българска християнска проза от периода 1900-1944 г.“ Томчето е събрало творби на известни български писатели, предназначени за деца; християнски приказки, легенди и разкази, написани преди 1944 г. Книгата е резултат на всеотдайните усилия за проучване, откриване и подбор на литературата през този период. Съставители са дългогодишният преподавател по български език в Софийската духовна семинария, Венета Дякова, и Красимира Стоянова, библиотекар в Плевенската регионална библиотека. Те приканват днешните деца (и родители!) „да се потопят в една не толкова далечна отминалост, в една наша (а и общочовешка) реалност, да усетят меката и блага словесност на старите разказвачи, която нашепва в душата копнеж и носталгия по времена и места, различни от днешните, но пълни с топлота, с човешина, с прости радости и мъдрост, с тъга, но и с упование в Бога, с вяра и надежда.“

Една есен

част 2

(продължение от брой 6)

Сутринта на Втория ден от моя хаджилък в Светата Земя лъчи-те на ноемврийското слънце блес-наха в прозореца и ме събудиха. Първата ми работа беше да поглед-на навън към Полето на пастирите (на арабски Бейт Сахур), което се простираше зад хотела. Неговото застрояване беше вече започнало. На това свято място бедните ви-

тлееемски овчари чуват от ангел Всемта за раждането на Богомла-денеца Иисус и чуват небесното песнопение: „Слава във Висините Богу и на земята мир, между човеци-те благоволение“ (Лука 2:14). Според легендата пастирите се срещнали с ангелите в близка пещера. Това едва ли е вярно, защото в текста на Евангелието изрично се казва, че ов-

Архимандрит Павел Стефанов

в Светата Земя

чарите „нощуваха на полето“. Ако си мислите, че Бейт Сахур е тучна морава като нашите в Балкана, по която подскакам бели къдреви агънца, тук няма нищо подобно. Полето даже не е равно, а представлява няколко долини без стрък трева по тях. Това поставя въпроса кога Всъщност е станала Рождество, защото в края

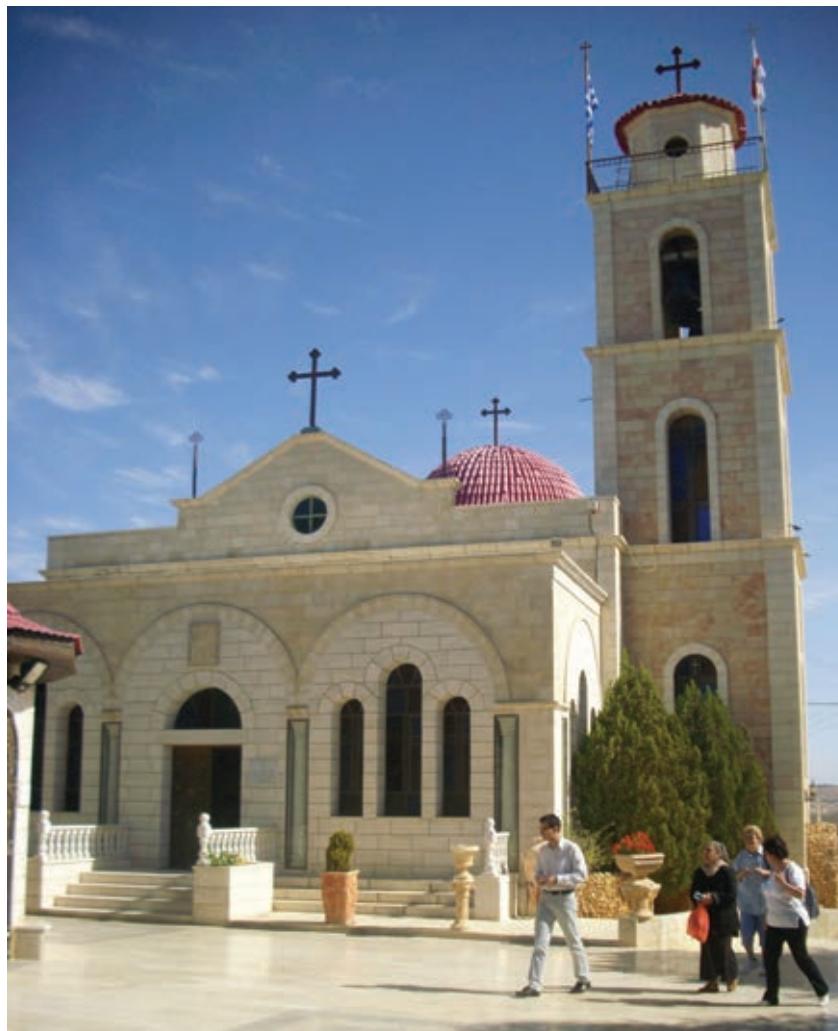
на декември няма паша в Палестина, а празникът 25 декември е възприет от Църквата през IV век явно като антипод на езическия празник на зимното слънцестоеене, олицетворено от персийското божество Митра. Повечето учени днес смятат, че Рождество Христово се е случило през септември.

Откъснах се от прозореца, за да се присъединя към другите за закуската. Първата спирка от маршрута на автобуса беше задължителният магазин за сувенири и накити – едно изобилие на кича, до голяма степен произведен в Китай. Сувенирите бяха не само християнски, но и юдейски. Тук закупихме килограми подаръци за роднини и приятели.

Днес Витлеем е на практика слят с Йерусалим. Той е град върху каменисти хълмове със стръмни улици и хаотично застроени квартали. За разлика от Израел в палестинските територии няма зеленина, с изключение на редки горички от сиви маслини. Посетихме женския манастир на пасторите, който е филиал на лаврата „Св. Сава“. Пещерата, в която те криели стадата си, е превърната в църква от св. Елена между 326 и 333 г. Наг няя е изграден друг храм от Юстиниан I Велики (527-565). В църквата на Елена видяхме

подова мозайка от V век и стъклен шкаф с черепите на монаси-мъченици, умъртвени при нашествието на персите през 614 г. До църквата са запазени останките от кула, която праотецът Яков построил за неговия добитък. Новата църква на манастира на пасторите гамира от 1989 г. и е посветена на св. Сава Освещени. На нейния иконостас разглеждат някои редки икони – „Св. Мария Египетска“ (сама, без Зосима), „Св. Богородица Платитера“ (на трон), Христос Елеимон (както в Бояна, но тук благославящ на престол).

Тук оставихме автобуса и с три маршрутки потеглихме през каменистата пустиня към манастира „Св. Сава“. Той се намира на брега на Кедронския поток, днес отточна яма на Йерусалим. Основателят на обителта умира тук през 532 г. на 93-годишна възраст. По време на кръстоносните походи мощите му

са присвоени от римокатолиците, които ги връщат през 1964 г. Сега те се почитат в куполен параклис в гвора. В скалата над лаврата е уредена църква „Св. Николай“. Северно от нея се намира костница, в която са събрани черепите на няколкостотин иноци, убити от персите през VII век. При служба те

благоухаят и се чува тайнствено пеене. В лаврата са се подвизавали светила на Православието като св. Йоан Дамаскин, Козма Маюмски и пр. Сочи се пещера, в която Йоан е съставил Октоиха. В златния период на манастира тук се подвизават го 5 000 монаси, а днес са само 14.

Уставът е строг като атонския и не допуска влизането на жени в манастира. Те чакаха отвън, където за тях бяха пригответи сладкиши, чай и кафе. Забранено е и фотографирането в манастира, но успяхме да направим няколко снимки. Иконите в храма са нови, но северните гвери са създавани през XVI век. На южните гвери е изобразена сцената Видение на св. Петър Александрийски (XVIII век). Храмовата икона на св. Сава също е от XVIII век.

Тук-таме се срещат графити, оставени от поклонници, някои от които са българи. Направи ми впечатление надписът на хаджи Христо Мамлев от с. Боженци, Габровско, с гата 1898 г. Починахме за малко от горешина-та в гостината на манастира, къде то монасите предложиха бисквити и разхладителни, както записване на имената за поменаване срещу скромната такса от един долар.

След лаврама на св. Сава се отбихме в женския манастир „Св. Теогосий“ от VI век. Тук се укривали вълхвите, бягайки от кампана Ирод. Гробницата на патрона се намира в двора, но мощите му не са тук, а в Йерусалим. Храмът е сравнително нов, строен през 1955 г. На иконостаса е поставена икона „Св. Йоан Кръстител“ с надписи на арабски

език, който иначе не се толерира от гръцката йерархия на патриаршията. До нея има рядка за православието икона на св. Йероним. Под гробницата в двора влязохме в пещерата на тридесета вълхви, където са изградени символични празни гробове на майките на редица видни източни светци – св. Теодома, майка на св. Козма и Дамян; св. София, майка на св. Сава Освещенни; св. Евлогия, майка на св. Теодосий. Северно от църквата на манастира е поставен каменният саркофаг на столетника, архиепископ Вартоломей (1876-1976). В манастира „Св. Теогосий“ е починала през 1173 г. първата белоруска светица Евфросиния Полоцка през 1173 г. По-късно мощите ѝ са пренесени в Киево-Печорската лавра, а през 1910 г. – в Полоцк.

Втората част от деня беше посветена на църквата „Рождество Христово“ във Витлеем, която е най-старият действращ християнски храм в света. Той е част от цял комплекс, който отвън прилича на груба мрачна крепост с контрафорси. Църквата представлява петкорабна базилика с покрив от дървени греди. Наосът е разделен от четири реда по 11 колони с акантови капители на пеппоясни бази. Над колоните са запазени византийски мозайки от XII век, създадени в един от редките моменти на сътрудничество между римеи и кръстоносци. Между колоните висят кангила. Вляво под дървени капаци на тълбочина един мемър под сегашния под се виждат антични подови мозайки. Почти целият комплекс принадлежи на

Йерусалимската патриаршия. Римокатолиците владеят църквата „Св. Екатерина“, а арменците – един североизточен параклис. Камбанарията, камбаните, полиелеите, повечето икони са подарени от богати руски дарители преди большевишкия преврат. В северната част на комплекса слязохме в тясно подземие, за да се поклоним на гроба на блажени Йероним (+ 420) – преводач на латинската Библия (Вулгата), голям богослов и филолог, но с противоречив и опърничав характер. Тук се сочи и т. нар. „Млечна пещера“, в която било капнало мяко от гърдиите на св. Богородица, когато кърмела Младенеца. Днес бяла пръст оттам се дава на бездетни жени, за да забременеят. Доколко това суеверие дава резултат е трудно да се каже.

Ние не успяхме да се доберем до най-святото място на храма – пещерата на Рождеството с прочутата сребърна звезда, която отбелязва мястото на яслите. Във Витлеемската базилика се усеща най-силно разделението на християнството. Докато Божи Гроб е изпълнен с православни и някои римокатолици, Витлеемската църква е магнит за всички проместанти. Едините търсят духа, а другите – пътта; едините се стремят към божественото и небесното, а другите – към човешкото и земното. Огромни тълпи от цял свят чакат с дни да видят сребърната звезда. Мнозина от проместантските поклонници са облечени по един и същ начин, вероятно за да се познават в стълпомврението. Запознах се с петдесетници от Индонезия, целите в бяло, и с методисти от Нигерия с шарени костюми и шанку. Те пееха химни, мо-

леха се ехалтирano и пляскаха с ръце в ритъм.

Върнахме се по слабо осветените улици на Витлеем в хотела. Заинтригува ме каква телевизия се гледа в Палестинската автономия. Избраох само осем канала, от които дава американски (CNN и NBC), четири арабски, един италиански и един руски. Не беше достъпна никоја еврейска телевизия. Палестинските реклами на шампоани или коли използват като сценарии садистични разпити на арестувани младежи и мирни промести срещу въоръжено насилие. По този начин се насаждда съзнание за жертвеноност, за невинно страдание, което рано или късно трябва да бъде възмездено.

Отец Павел Стефанов не можа да довърши този пътепис. Това е последният текст, който ни изпрати в редакцията. Бог да го прости!

IN MEMORIAM

Професор г-р архимандрит
Павел Стефанов

Помнете Вашите наставници, които са Ви проповядвали Словото Божие, и като имате пред очи завършена на техния живот, подражавайте на Вярата им. (Евр. 13:7)

В аудиторията влезе един среден на ръст, с късогледи очила, прошарена коса и бяла брада, цивилен монах. Не поздрави. Каза само: „Нека кажем молитвата!“ Един от семинаристите гръмогласно и скороострелно почна да нарежда църковнославянския текст на молитвата за начало на учебните занятия. Чу се едно пискливо: „Ееее! Не мака!“ Всички се спогледахме. Отец Павел (тогава все още доцент) се обърна и се накара: „Вие трябва да сте наясно, че когато се молим първо трябва да помълчим, да изчистим съзнанието си от всяка мисъл и всички глупости, които ни заобикалят. Не сме на пазара, а в общение с Бога.“ Последва няколко минутна тишина и архимандритът ноди: „Благословен е нашият Бог сега, винаги и във вечните векове...“ Последва „Трисветое“ и „Отче наш“.

След това отец Павел се обърна към нас и каза: „На времето тренирах йога. Трябва да знаете, колко е важно да изчистите съзнанието си от страннични мисли, преди да започнете да се молите.“ След това извади един лист

хартия и започна да разпитва всеки за трите му имена, гама на раждане, адрес, телефон, месторабота на родителите, какво училище е завършил, какви езици владее, какво е нивото на компютърна грамотност, има ли шофьорска книжка и т. н. Внимателно записа всичко, след което взе един Вестник и ни каза да си извадим по един лист. Започна да гукчува текст за корабоплаването по река Дунав. (Реката, която както казваше на младини често е преплувал.). Всички бяхме учудени и озадачени, но все пак правехме каквото ни казваше. След това събра листите ни и започна гласно да ги проверява за правописни и пунктуационни грешки. „Вие сте богослови, не може да допускате такива грешки. В семинарията български език не учихте ли?...“ – мърмореше и се вайкаше – „Как ще пищете научни статии и дисертации...“ След това ни пусна в почивка.

Започна вторият час. Очаквахме някаква поредна щуромия, но вместо това отец Павел стоеше пред нас изправен и държеше набрани листи хартия. Започна първата лекция – Обща история на църквата. Някак странно и някак необичайно. Той държеше листите в ръце, но поглеждаше към тях само, когато трябваше да обърне следващата страница. Сякаш всичко беше записано в неговото съзнание, сякаш четеше, а всъщност го-

Вореше – ерудирано, фактологически подредено и последователно. Ние не записвахме нищо, а само го слушахме. Подредена, ясно поднесена мисъл, която ни даваше основата още тук, в аудиторията, за да се подгответим успешно за предстоящите изпити.

Лекцията приключи. Отец Павел извади от старото си синьо сакче един наръч лист (сигурно бяха около 200), внимателно подрязани и облепени с различни илюстрации, снимки, графики, картички, статии от Вестници и списания, принтирана информация от интернет и много други. Всяка една от тях имаше своята история и предназначение. Показаваше ни ги една по една и ни обясняваше какво е изобразено. Присъствахме на уникално визуализиране на представеното събитие. Материали събиращи с години, групирани по теми за всяка една негова лекция.

Така минавала часовете ни. Без излишни приказки, клоуки и разговори за житие и битие. Отклоненията траеха максимум 30 секунди. Без разсейване... Можеше ли човек да заспи в неговите часове? В никакъв случай! Уникален ерудит. Представяше ни историята на Църквата, на религиите, на литургиката, на съвременните православни църкви (дисциплините, които той водеше) по начин, който не само да ни заинтригува, но и да ни направи съпричастни на събития-

та, Времето, местата, личностите. Все едно той е бил там, наблюдавал е всичко и днес ни разказва като очевидец за величието и красотата на „Света София“ (през Времето на Юстиниан и след него) след като патриархът и императорът са влезли в храма и свещенослужителите са възгласили „Благословено е Царството...“. След това ни пренася през споровете на Вселенските събори и формулирането на истините на Вярата, борбата срещу Вероотстъпниците, разделянето на Изток и Запад. Заедно проследявахме кръстоносните походи, Реформацията и Контрареформацията.

Особено интересни бяха часовете по история на религиите. Неговите уникални колекции от DVD-та, които ни проектираше на личния си лаптоп с многобройни обяснения и допълвания, не просто ни пренасяше във Времето на Възникване на различните религиозни култове, но и ни представяше причините, развитието, отклоненията им. Нямаше въпрос, на който да не ни отговори, но не с кратък лаконичен отговор, а с пространни обяснения и препратки – къде можем да намерим информация, къде можем да намерим критика, кое е качествено и кое не е.

„Събирайте библиография!“ настърчаваше студентите си, но и даваше и своя личен пример. Отец Павел беше може би най-добре библиографски

осведоменият богослов в България. Няма да забравя дните, в които ни възлагаше курсови работи. Пристигаше с различни завързани торбички и питаше каква тема искаме. След това водеше тестета библиотечни фишове, направени от него, тематично разпределени и изписани с сребрен четлив почерк. Играеше си с тях като с тесте карти и ги раздаваше, но само за времето на часа, за да запишем необходимите източници, извори и критика.

Разбира се, не винаги носеше достатъчно. На колегите, за които не дистигаха фишовете, им даваше възможност да се свържат с него по друго време. „Обади ми се довечера!“ – казваше най-често и подаваше листче с написан електронен адрес на него. И в действителност това беше най-бързият начин да се свържеш с архимандрита. Той не признаваше GSM, skype, icq или социалните мрежи, а винаги контактуваше само с имейл. Беше и си остана един от най-активните блогъри – ежедневно попълваше страницата си с информация за нови книги, научни изследвания, със своите проповеди и статии, които пригружаваше с естетическо оформление и подбрана класическа музика. Беше на „ми“ с компютрите, владееше отлично английски и руски и боравеше с други езици на научно ниво. В същото

време непрекъснато ни насърчаваше да се развишаме в езиците и технологията на съвременния свят, а самият той казваше: „Днес без шофьорска книжка, компютърна грамотност и английски език все едно живеем в пещера!“ Когато на стената в блога му (archiman.livejournal.com) се появи надписьт „Блогът ще бъде подновен, ако и когато оздравея!“ ми стана ясно, че е сериозно болен.

Архимандрит Павел Стефанов беше преживял редица повратности в живота. Изbral пътя на монашеството в съзнателна възраст. (По неговите думи е израснал в семейство на потомствени комунисти, и приема кръщене на 21 години с идеята след това да стане монах.) Във време, когато истинските Христови последователи са преследвани от безумците, които казваша, че няма Бог, той съмива да оцелее и да се запази. Успява да преживее седем години без работа, пропъден от Църквата, която както днес, след отваряне на госуетата на Висшия клир, става ясно, че умело се е сработвала с атеистичната власт. Архимандрит Павел оцелява и въпреки арестите, побоищата, „безсънните нощи в държавния затвор“. Пишайки статии, разчитайки на близки, както сам казваше „робейки по кофите“, и, разбира се, безрезервно уповавайки се на Бога. Приел да бъде юроди,

заради Христоса, той винаги казваше истината. Не своята гледна точка и визия за нея, а истината в пълната ѝ реалност. Изобличаваше хомосексуализма в Църквата (гори посвети една своя статия на този въпрос), чревоугодието на духовенството, отстъплението на висшия клир от каноните на Църквата и от Православието изобщо, служението им с атеистичната власт, но в същото време посочваше и издигаше истинските примери, достойните хора. С гордост и за похвала посочваше онези, за които казваше, че са по-добри от него в научното и в духовното поприще.

Не беше ляб, нито десен, а истински монах, изbral пустинята вътре в себе си, а не в манастирите, за които казваше, че са „средища на търговия и разврат”. За него монашеството не се изразяваше в скъпоструващи копринени подрасници, мантии и златотъкани обежди. Ходеше с едно обикновено старорасо и дрехи от втора употреба. Когато един монах, наш колега, който много се увличаше от външните белези на монашеството, го попита от какъв плат е направена келимиятката му, той отговори „От парцали!” и продължи лекцията си. Не позволяваше никой да му целува ръка, не приемаше някой да го хвали и превъзнася, както и да говори за него повече, от това, което е. Казваше, че

по този начин му губели времето.

Отец Павел написа и публикува повече от 1500 статии и студии, преведе няколко книги от и на английски и руски, написа История на Руската православна църква (ХХ в.), написа първото в България сериозно изследване на историята на гностицизма („Ялдаваом. История и учение на гностицизма” ИК Омофор, 2008), и историята на монтанизма („Лирата на Параклиста. История и учение на монтанизма”, ИК Фабер, 2012). Древната църковна история му беше любима тема и искаше да разгледа различните ереси и тяхното влияние над съвременността. В същото време подготвяше нов учебник по история на съвременните православни църкви и сборник с проповеди. Често пъти споделяше, че е написал шест книги в различни сфери на богословието, но търси достатъчно източници, за да попълни тезите, пък и „все още не им е дошло времето. Още няма „учен пазар” за тях.” – казваше често той. Е, времето не го дъже...

Професор г-р архимандрит Павел Стефанов ни напусна внезапно на 3 юли 2012 г. след кратко боледуване. Напусна ни рано, преди още да се пенсионира и, както казваше, „да посвети времето си на изучаване на френски език, на нови изследвания по църковна история и на пчелите.” Преди три

години, в търсене на спокоиствие и възхновение за научна работа, о. Павел закупи една малка къща в шуменско село, където да почива на чист въздух и да се занимава с пчеларство, едно от хобитата му. Интересно е, че последната му публикувана приживе статия беше именно за меда и пчелите и мястото им в Библията (бр. 5/2012, сп. „Светъ“).

Отец Павел ни напусна, без да ни разкрие пълнотата на своето научно творчество. Напусна ни като истински християнин, без страх от смъртта, но със съзнанието за страшния съд, който очаква всеки един от нас. Въпреки предчувстването на края,

той подготвяше представянето на последната си книга – „научното му турне“, което всички ние очаквахме.

Силно се надявам, че неговото творчество няма да потъне в някои библиотечен склад или да изгни в някой стар таван, че неговите роднини, приятели и наследници ще направят така, че неизгадените му трудове да видят бял свет за полза на богословието и на Вярата ни, на които този просветен монах посвети целия си живот.

**Почивай в мир,
скъпу отец Павле!**

Пламен Иванов

Фондация „Покров Богородичен”
Издателство „Омофор”
София 1330, ул. „Младежка искра” 3
тел.: (02) 987 16 55
e-mail: omophor@gmail.com

www.pravoslavie.bg
www.omophor.com

Книжарница
<http://shop.pravoslavie.bg>
e-mail: bookstore@pravoslavie.bg

* * *

Електронни издания
<http://ebooks.pravoslavie.bg>
e-mail: ebooks@pravoslavie.bg

p r a v o s l a v i e . b g

WWW.SVET.BG